

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

В.о. декана факультету  
міжнародних економічних  
відносин та туристичного бізнесу

Тетяна МІРОШНИЧЕНКО



“ 28 ” серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**«Теорія міжнародних відносин»**

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти \_\_\_\_\_ перший (бакалаврський) рівень вищої освіти \_\_\_\_\_

галузь знань \_\_\_\_\_ 29 Міжнародні відносини \_\_\_\_\_

спеціальність \_\_\_\_\_ 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії \_\_\_\_\_

освітня програма \_\_\_\_\_ Міжнародні відносини \_\_\_\_\_

вид дисципліни \_\_\_\_\_ обов'язкова \_\_\_\_\_

факультет \_\_\_\_\_ міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу \_\_\_\_\_

2024/2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

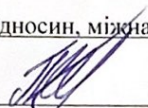
“28” серпня 2024 року, протокол № 19

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Марченко І. С., к.е.н., доцент, доцент ЗВО кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Програму схвалено на засіданні кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

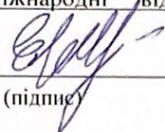
Протокол від “27” серпня 2024 року № 21

В.о. завідувача кафедри кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

  
\_\_\_\_\_ Ірина ПЕРЕСИПКІНА  
(підпис)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми

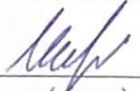
Гарант освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти

  
\_\_\_\_\_ Євгенія СОЛОВИХ  
(підпис)

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Протокол № 16 від 28 серпня 2024 року

Голова науково-методичної комісії

  
\_\_\_\_\_ Олена МИКОЛЕНКО  
(підпис)

## ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Теорія міжнародних відносин” складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки

\_\_\_\_\_ перший (бакалаврський) рівень вищої освіти  
\_\_\_\_\_ (назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

спеціальності (напряму) 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

освітні програми \_\_\_\_\_ Міжнародні відносини

### 1. Опис навчальної дисципліни

#### 1. Мета викладання навчальної дисципліни:

Метою викладання навчальної дисципліни «Теорія міжнародних відносин» є формування у студентів сучасного бачення теорії міжнародних відносин, особливостей наукового дослідження та трактування найважливіших явищ і процесів у міжнародних відносинах, ознайомити студентів зі сферою взаємодії держав, країн, націй на міжнародній арені, з сучасним станом міжнародних відносин України, а також базовими поняттями, умовами та правилами міжнародних зносин.

#### 2. Основні завдання вивчення дисципліни:

- формування наступних загальних компетентностей:

ЗК4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК5. Здатність працювати в міжнародному контексті.

- формування наступних спеціальних (фахових) компетентностей:

СК1. Здатність виокремлювати ознаки та тенденції розвитку, розуміти природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, суспільних комунікацій та/або регіональних студій.

СК3. Здатність оцінювати стан та напрями досліджень міжнародних відносин та світової політики у політичній, економічній, юридичній науках, у міждисциплінарних дослідженнях.

СК5. Здатність аналізувати вплив світової економіки, міжнародного права та внутрішньої політики на структуру й динаміку міжнародних відносин та зовнішньої політики держав.

СК11. Здатність аналізувати природу та еволюцію міжнародних організацій, їх місця у системі міжнародних відносин, основних форм та перспектив співпраці України з ними.

СК13. Здатність аналізувати діяльність міжнародних недержавних акторів та транснаціональні відносини.

3. Кількість кредитів 4

4. Загальна кількість годин 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	-
Семестр	
4-й	-
Лекції	
32 год.	-
Практичні, семінарські заняття	
семінарські заняття – 32 год.	
Лабораторні заняття	
Самостійна робота	
56 год.	-

#### 1.6. Заплановані результати навчання.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти мають досягти наступних результатів:

РН01. Знати та розуміти природу міжнародних відносин та регіонального розвитку, еволюцію, стан теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також природу та джерела політики держав на міжнародній арені і діяльності інших учасників міжнародних відносин.

РН02. Знати та розуміти природу та динаміку міжнародної безпеки, розуміти особливості її забезпечення на глобальному, регіональному та національному рівні, знати природу та підходи до вирішення міжнародних та інтернаціоналізованих конфліктів.

РН03. Знати природу міжнародного співробітництва, характер взаємодії між міжнародним акторами, співвідношення державних, недержавних акторів у світовій політиці.

РН13. Здійснювати прикладний аналіз міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, міжнародних процесів та міжнародної ситуації відповідно до поставлених цілей, готувати інформаційні та аналітичні матеріали.

РН20. Аналізувати особливості міжнародних безпекових комплексів, основних проблем національної та міжнародної безпеки.

## 2. Тематичний план навчальної дисципліни

### Розділ 1. Основні теоретичні концепції міжнародних відносин

#### *Тема 1. Предмет, значення і завдання курсу «Теорія міжнародних відносин».*

Поняття «Міжнародні відносини», «Світова політика» і теорія міжнародних відносин. Класифікація теорій міжнародних відносин. Об'єкт і предмет міжнародних відносини.

***Тема 2. Учасники, форми, рівні міжнародних відносин та методи їх вивчення.***

Теоретичні основи і концептуальні засади міжнародних відносин. Учасники міжнародних відносини. Цілі і засоби учасників міжнародних відносини. Методи вивчення міжнародних відносин.

***Тема 3. Міжнародні системи: теоретичні аспекти, типологія та класифікація.***

Сутність і роль держави як учасника міжнародних відносин. Сучасні виклики державі як головному актору міжнародних відносин та складової міжнародних систем: признаки, функції, сучасна форма. Поняття «міжнародна система» та особливості його наукового тлумачення.

Елементарна міжнародна система. Елементи міжнародної системи. Підсистеми учасників та відносин, їх взаємозв'язок та взаємообумовленість, історичні етапи розвитку.

***Тема 4. Еволюція сучасних міжнародних систем.***

Історичні етапи еволюції міжнародних систем, типології та їхні особливості становлення. Закон динамічної рівноваги у міжнародних відносинах. Ієрархія міжнародних систем. Складові могутності та її визначення за методиками Дж. Лі Рея, В.Фукса, К.Джермана, Р.Клайна. Ранги учасників (держав) міжнародних відносин та їх можливості.

**Розділ 2. Основні сучасні геополітичні концепції та доктрини у міжнародних відносинах**

***Тема 5. Теорії міжнародного середовища.***

Поняття геополітичних процесів: «геополітичні відносини між державами»; «баланс сил у геополітиці»; «політичний простір»; «експансія». Основні категорії геополітики: держава, кордон, стратегія, «геостратегічний регіон», «геополітичний статус держави», «геополітичний конфлікт». Основні функції сучасної геополітики.

Базові поняття географічного детермінізму та його аналіз. Основні фактори що впливають на його формування – соціальні та несоціальні. Еволюція основних концепцій географічного детермінізму та його вплив на формування держави. Основні класичні школи географічного детермінізму: теоретичні аспекти, типологія та класифікація.

***Тема 6. Основні класичні школи геополітики: теоретичні аспекти, типологія та класифікація.***

Базові поняття класичної геополітики та її аналіз. Еволюція основних концепцій класичної геополітики у роботах: Фр. Ратцеля, К. Ріттера, Х. Маккіндера, Р. Челлена, А. Мехена, К. Шмітта, Н. Спідмена, К. Хаусхоффера.

***Тема 7. Українська школа геополітики.***

Історія зародження української геополітики. Основні напрями української школи геополітики: Західна, Східна, Чорноморська, Геоцентрична доктрини. Сучасне бачення української геополітичної думки.

**Тема 8. Геополітичні концепції та їхня роль у сучасних міжнародних відносинах.**

Зародження сучасних геополітичних ідей. Особливості і фактори сучасної геополітики. Сучасна геополітика та геостратегія англо-американської, європейської, та інших шкіл та їхня роль у формуванні конфігурації світу.

Роль стратегії у сучасній геополітиці. Теоретичні концепції сучасних геополітиків:

Зб. Бжезинського, Дж. Фрідмана, О. Дугіна та інші. Сучасні моделі світового порядку.

**Розділ 3. Основні концепції міжнародних відносини в сучасних умовах**

**Тема 9. Теорії міжнародних відносин після закінчення «Холодної війни».**

Концепція «кінця історії» Ф. Фукуяма. Концепція «зіткнення цивілізацій» С. Хантингтона. Неомарксизм та «Світ-сиптемний» аналіз Е. Валлерстайна.

**Тема 10. Сутність, типологія міжнародних конфліктів та шляхи їх вирішення.**

**Основні теоретичні підходи міжнародної безпеки.**

Поняття «конфлікту», його типи та функції. Основні напрями дослідження міжнародних конфліктів. Особливості конфліктів сучасності. Механізми урегулювання міжнародних конфліктів.

Поняття «безпека». Концепція кооперативної безпеки. Концепція людської безпеки.

Теорія демократичного миру. Військово-політичні аспекти міжнародної безпеки.

**Тема 11. Теорії модернізму та постмодернізму.**

Системні теорії міжнародних відносин. Теорії зв'язку та поля. Теорії раціоналізму, мондіалізму, гегемонізму та контргегемонізму, нормативізм. Багатополярність у міжнародних відносинах.

**Тема 12. Міжнародна політична економіка, її роль у міжнародних відносинах.**

**Глобалізація як основна тенденція розвитку сучасних міжнародних відносин.**

Розгляд ролі економічних процесів у формуванні та впливу на міжнародні відносини. Політекономія в роботах авторів основних класичних і неокласичних теоретичних шкіл міжнародних відносин.

Теоретичні підходи до вивчення глобалізації. Світова політика і світова економіка в умовах глобалізації. Глобалізація і національні інтереси. Етнополітичні процеси в сучасному світі.

**3. Структура навчальної дисципліни**

Назви розділів і тем	Кількість годин			
	денна форма		заочна форма	
	усього	у тому числі	усього	у тому числі

		л	п	лаб	інд.	с.р		л	п	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
<b>Розділ 1. Основні теоретичні концепції міжнародних відносин</b>												
Тема 1. Предмет, значення і завдання курсу «Теорія міжнародних відносин».	10	2	2			4						
Тема 2. Учасники, форми, рівні міжнародних відносин та методи їх вивчення.	14	4	2			4						
Тема 3. Міжнародні системи: теоретичні аспекти, типологія та класифікація.	16	4	4			6						
Тема 4. Еволюція сучасних міжнародних систем.	10	2	2			4						
<b>Разом за розділом 1</b>	<b>50</b>	<b>12</b>	<b>10</b>			<b>18</b>						
<b>Розділ 2. Основні сучасні геополітичні концепції та доктрини у міжнародних відносинах</b>												
Тема 5. Теорії міжнародного середовища.	10	2	2			4						
Тема 6. Основні класичні школи геополітики: теоретичні аспекти, типологія та класифікація.	16	4	4			4						
Тема 7. Українська школа геополітики.	10	2	2			4						
Тема 8. Геополітичні концепції та їхня роль у сучасних міжнародних відносинах.	12	2	2			6						
<b>Разом за розділом 2</b>	<b>48</b>	<b>10</b>	<b>10</b>			<b>18</b>						
<b>Розділ 3. Основні концепції міжнародних відносини в сучасних умовах</b>												
Тема 9. Теорії міжнародних відносин після закінчення «Холодної війни».	11	2	2			4						
Тема 10. Сутність, типологія міжнародних конфліктів та шляхи їх вирішення. Основні теоретичні підходи міжнародної безпеки.	14	2	4			6						

Тема 11. Теорії модернізму та постмодернізму.	<b>11</b>	2	2			4						
Тема 12. Міжнародна політична економіка, її роль у міжнародних відносинах. Глобалізація як основна тенденція розвитку сучасних міжнародних відносин.	<b>16</b>	4	4			6						
<b>Разом за розділом 3</b>	<b>52</b>	<b>10</b>	<b>12</b>			<b>20</b>						
Усього годин	<b>120</b>	<b>32</b>	<b>32</b>			<b>56</b>						

#### 4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Наукова сутність теорії міжнародних відносин. Об'єкт та предмет дослідження. Учасники міжнародних відносин.	4
2.	Реалізм в теорії міжнародних відносин.	4
3.	Лібералізм в теорії міжнародних відносин.	4
4.	Неореалізм, як сучасна концепція міжнародних відносин.	4
5.	Неолібералізм, як сучасна концепція міжнародних відносин.	4
6.	Марксизм та неомарксизм в теорії міжнародних відносин.	4
7.	Історична еволюція розвитку міжнародних систем. Особливості конфліктів сучасності. Механізми урегулювання міжнародних конфліктів.	4
8.	Сучасні концепції міжнародних відносин: мондіалізм та теорії глобалізації в міжнародних відносинах.	4
	<b>Разом</b>	<b>32</b>

#### 5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1.	Опрацювати тему: Наукова сутність теорії міжнародних відносин. Об'єкт та предмет дослідження. Учасники міжнародних відносин	6	
2.	Опрацювати тему: Школа реалізму в теорії міжнародних відносин.	8	
3.	Опрацювати тему: Школа лібералізму в теорії міжнародних відносин.	8	



4.	Опрацювати тему: Школа неореалізму, як сучасна концепція міжнародних відносин.	6	
5.	Опрацювати тему: Школа неолібералізму, як сучасна концепція міжнародних відносин.	6	
6.	Опрацювати тему: Школи марксизму та неомарксизму в теорії міжнародних відносин.	8	
7.	Опрацювати тему: Історична еволюція розвитку міжнародних систем. Особливості конфліктів сучасності. Механізми урегулювання міжнародних конфліктів.	8	
8.	Опрацювати тему: сучасні концепції міжнародних відносин: мондіалізм та теорії глобалізації в міжнародних відносинах.	6	
	<b>Разом</b>	<b>56</b>	

## 6. Методи навчання

Використовуються такі методи навчання, як словесні (бесіда, розповідь, пояснення, диспут); наочні (демонстрація, ілюстрація); практичні (вирішення кейсів, відповіді на тести, практична робота) тощо.

## 7. Методи контролю

Засвоєння тем розділів (поточний контроль) здійснюється на семінарських та практичних заняттях відповідно до контрольних цілей. Основне завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки студентів до виконання конкретної роботи.

Підсумковий контроль здійснюється по завершенню поточного контролю на основі проведення підсумкових робіт. Завданням підсумкового контролю є оцінювання знань, умінь та практичних навичок студентів, набутих під час вивчення певного блоку тем.

Семестровий підсумковий контроль проводиться відповідно до навчального плану у вигляді семестрового екзамену в терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеному даною програмою дисципліни.

Застосовуються такі методи контролю підготовки студентів:

- усні відповіді на семінарських заняттях;
- письмового експрес-контролю;
- колоквиум;
- тестові завдання;
- виконання творчих завдань;
- розв'язування ситуаційних задач;
- виконанням індивідуальної семестрової роботи (реферати, аналітичні обзори).

Оцінка успішності студента є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою з урахуванням оцінок засвоєння окремих тем.

## 8. Схема нарахування балів

В основу рейтингової системи навчання покладено принцип накопичення балів за певний період навчання (розділ, семестр, рік), які студент отримує за виконання різних видів діяльності. Сума цих балів виступає в ролі кількісного показника якості роботи студента.

Оцінка успішності студента є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою з урахуванням оцінок засвоєння зазначених розділів.

Поточний контроль та самостійна робота												Разом	Екзамен	Сума
Розділ 1				Розділ 2				Розділ 3						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	60	40	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5			

T1-T12 – теми курсу

Поточний контроль – 60 балів, з них:

- 10 балів – поточний тестовий контроль;
- 10 балів – активна робота на семінарських заняттях;
- 30 балів – виконання та захист рефератів;
- 10 балів – розробка презентацій та доповідь за зазначеними темами. Підсумковий контроль – 40 балів, з них:
  - 30 балів (2 теоретичних питання по 15 балів);
  - 10 балів (10 тестових завдань по 1 бали).

Загальна кількість балів за успішне виконання завдань під час засвоєння розділів предмету – 60 балів.

За підсумками поточного та підсумкового контролю студент може набрати від 0 до 100 балів включно.

**УВАГА!** У разі використання заборонених джерел інформації під час підсумкового контролю, студент на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

Умовою допуску студента до екзаменаційної роботи вважається наявність 20 балів, накопичених протягом навчального семестру.

### Шкала оцінювання

Набрана сума балів за 100-бальною шкалою переводиться у 4-рівневу шкалу оцінювання у такий спосіб:

Бали за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
90 – 100	відмінно
70- 89	добре
50- 69	задовільно
1- 49	незадовільно

## 9. Рекомендована література

### Основна література

1. Основи теорії міжнародних відносин : навч. посібник / Л.О. Дорош, М.В. Здоровага, О.Я. Івасечко, У.В. Ільницька, О.В. Кукарцев, Ю.Р. Лемко, Ю.Я. Тишкун, Я.Б. Турчин. – Лівів : Львівська політехніка, 2015. – 244 с.

2. Основи теорії міжнародних відносин : навч. посіб. / уклад: М. Бучин, М. Гетьманчук, У. Ільницька та ін. – Львів : Академія Сухопутних військ, 2010. – 240 с.
3. Гантінгтон Семюел П. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку. Пер. з англ. Наталії Климчук. — Львів: Кальварія, 2006. — 474 с.
4. Мальський М., Мацяк М. Теорія міжнародних відносин.- К.: „Кобза”, 2004.
5. Міжнародні відносини та світова політика: навч. посіб. / О. Н. Кузь, Д. С. Коротков, Д. Ю. Михайличенко та ін. – Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 206 с.
6. Камінський А. Основи міжнародних відносин.- Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2001.
7. Капітоненко М.Г. Теорія міжнародних відносин. – Чернівці: Видавництво «Книги ХХІ століття», 2019. – 272 с.
8. Мальський М., Мацяк М. Теорія міжнародних відносин. - К.: Знання, 2011. - 408 с.
9. Мателешко Ю. П. Теорія міжнародних відносин: навчальний посібник. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2020. 156 с.
10. Теорія міжнародних відносин : термінологічний словник / М. П. Гетьманчук, О. С. Івахів, О. В. Кукарцев та ін. – Львів : Національний університет – Львівська політехніка, 2011. – 368 с.
11. Теорія міжнародних відносин. Міжнародні відносини та світова політика : навч. посіб. / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна та ін. ; за ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2016. – 540 с.
12. Цимбалістий В. Ф. Теорія міжнародних відносин. - Л.: Новий світ, 2007. - 360 с.

#### **Допоміжна література**

1. Корсунський С. Як будувати відносини з країнами Азії. Економіка, дипломатія, культурні особливості. – К.: Vivat, 2021. – 288 с.
2. Міжнародні економічні відносини. Система регулювання міжнародних економічних відносин: Підручник/ А.С. Філіпенко, І.В. Бураковський, В.С. Будкін та ін. – К.: Либідь, 1994.
3. Шепелєв М. А. Теорія міжнародних відносин. - К.: Вища школа, 2004. – 622 с.
4. Kissinger, Henry. Diplomacy. New York: Simon & Schuster, 1994. - 836 p.
5. Linklater Andrew. The Question of the Next Stage in International Relations Theory. // Millennium. - Nr.1(21). - 1992. - p.77-98.
6. Linklater Andrew. The Transformation of Political Community. Ethical Foundations of the PostWestphalian Era. - Cambridge: Polity Press, 1998.
7. Morgenthau H. J. Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace / H. J. Morgenthau. – 5 thedition, revised. – New York : Alfred A. Knopf, 1978. – 653 p.
8. Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate. Ed by D. Baldwin. 1993.

#### **10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відеолекції, інше методичне забезпечення**

1. Україна дипломатична: Науковий щорічник. URL : [https://www.gdip.com.ua/pages/view/ukrana\\_diplomatichna](https://www.gdip.com.ua/pages/view/ukrana_diplomatichna)

2. Науковий вісник Дипломатичної Академії України. URL : <http://dipacadem.kiev.ua/naukova-diyalnist/naukovyj-visnyk/>
3. Верховна Рада України. URL : [www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
4. Міністерство закордонних справ України. URL : [www.mfa.gov.ua](http://www.mfa.gov.ua)
5. Міністерство економіки України. URL : [www.me.gov.ua](http://www.me.gov.ua)
6. Foreign Affairs Magazine. URL : <https://www.foreignaffairs.com/>

## **11. Особливості навчання за денною формою в умовах подовження дії обставин непереборної сили**

В умовах дії обставин непереборної сили освітній процес в університеті здійснюється відповідно до наказів/ розпоряджень ректора/ проректора або за змішаною формою навчання або повністю дистанційно в синхронному режимі.

Складання підсумкового семестрового контролю: в разі запровадження жорстких обмежень з заборонаю відвідування ЗВО студентам денної форми навчання надається можливість скласти залік дистанційно на платформі Moodle в дистанційному курсі «Теорія міжнародних відносин», режим доступу: <https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=1486>.